

сы, с другой, ведут к образованию целого топонимического ряда, например, реки *Otter* (Otter) протекают в США в штатах Юта, Виргиния, Вермонт; одноименная река *Otter* есть и в ЮАР (Африка), а остров *Otter* – на Шпицбергене.

Путем переноса наименование образован целый ряд ойконимов, например, *Otterburn* – на севере Англии, *Otterbecke* – в Швеции, *Ottervill* и *Otterleik* – в Канаде и США.

Около десяти одноименных рек Оттер-Крик [Otter Creek] протекают на Аляске и в США; река Оттер-Тейл [Otter Tail] и одноименное озеро – в штате Миннесота, США.

Воздействие и политического фактора на сознание носителей языка приводит часто не к использованию или созданию исконных географических названий, а к заимствованию в номинативных целях чужих лексических единиц с сохранением национально-культурной специфики языка – рецептора, например, *Moskou*, *Madrid*, *London* и др. в США.

Из большого количества хищников, обитающих на земном шаре, мы рассматриваем только два из них; дальнейшее изучение процесса топонимобразования с помощью названий органического мира является, на наш взгляд, интересным и перспективным направлением в изучении топонимических рядов в христианских странах.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брокгауз Ф. Энциклопедический словарь / Ф.А. Брокгауз, П.А. Ефрон. – С. Петербург. – т. VII, – 1892. – 480 с.
2. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер ; т.1. – М. : изд-во «Прогресс», 1969. – 562 с.
3. Большая советская энциклопедия. – 2 изд., т. 39. – М., 1951 – 661 с.
4. Асов А. Боги славян и рождение Руси / Александр Асов. – М. : «Вече», 2008. – 384 с.

УДК 811.112.2'373.7

Остапович О.Я., Варениця Е.Я.
(Івано-Франківськ, Україна)

ФРАЗЕОЛОГІЯ НЕДОМІНУЮЧИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИХ ВАРІАНТІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У КОГНІТИВНІЙ ПАРАДИГМІ. ОБРАЗНО-СЕМАНТИЧНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті розглянуто особливості образно-семантичної організації німецької ідіоматики поза межами ФРН з огляду на її тематико-ідеографічну та концептуальну класифікацію. Встановлено принципову антропоцентричність та ізоморфність концептосфер фразеології Австрії та Швейцарії по відношенню до власне німецької за кількісно маргінальної специфіки – переважання ідіом термінологічного типу, кумулятивних фразеореалій.

© Остапович О.Я., Варениця Е.Я., 2013

Ключові слова: фразеологія, недомінуючий національно-державний мовний варіант, концептосфера, антропоцентричність, референтно-термінологічна фразеологія, фразеореалії.

В статье рассмотрены особенности образно-семантической организации немецкой идиоматики за пределами ФРГ в связи с ее тематико-идеографической и концептуальной классификацией. Установлена принципиальная антропоцентричность и изоморфность концептосфер фразеологии Австрии и Швейцарии по отношению к собственно немецкой при количественно маргинальной специфике – преобладании идиом терминологического типа, кумулятивных фразеореалий.

Ключевые слова: фразеология, недоминирующий национально-государственный языковой вариант, концептосфера, антропоцентричность, референтно-терминологическая фразеология, фразеореалии.

The article deals with the peculiarities of the semantic image structure of German idioms abroad Germany in terms of their ideographic domain and conceptual classification. It is stated that the principle anthropocentrism and isomorphy of conceptual spheres of the phraseology in Austria and Switzerland related to Germany is as well connected with the quantitatively marginal referential specificity – predominance of terminological idioms, cumulative phraseological realia.

Key-Words: phraseology, non-dominant national state language variant, conceptual sphere, anthropocentrism, referential terminological phraseology, phraseological realia

Вступ

Вивчення усталених сполук слів – фразеологізмів, ідіом, фразем і. т. п. як окрема галузь лінгвістики має хоча й відносно недовгу, але доволі інтенсивну історію. Наразі обсяг публікацій з фразеології зріс настільки, що, як справедливо свідчить провідний сучасний угорський дослідник Чаба Фельдеш [1], їх просто фізично неможливо навіть реферативно оглянути. Народившись у другій половині ХХ ст. як самостійна лінгвістична дисципліна (абстрагуючись від кількох століть первинної лексикографічної кодифікації) після піонерської, хоча й доволі застарілої статті В.В. Виноградова [2], фразеологія до кінця 80-х рр. ХХ століття розвивалася у структурно-семантичній парадигмі. Незаперечними у цей період є заслуги східноєвропейської, властиво екс-радянської мовознавчої школи, чий пріоритет визнано західними колегами [3]. Постановка проблем дефініції, ознак фразеології, меж фразеологізму, критеріїв класифікації, широкого і вузького розуміння фразеологічного фонду, номінативного та предикативного характеру фразеологізмів, системно-рівневих відношень у фразеології, ізоморфності семантики лексеми і фразеологізму була новаторською у 60-70-ті рр., проте подальші дискусії у цьому контексті уже на зламі століть зайшли у глухий кут і видаються малопродуктивними. Типологія як суб'єктивно-авторський, до певної міри, схоластичний конструкт на актуальному етапі лінгвістичних студій вимагає як емпіричного наповнення, так і нового осмислення в категоріях “когнітивного перевороту”. Перші спроби антропоцентричного, культурологічного осмислення ідіоматики (не враховуючи дилегантської науково-популярної літератури під загальною назвою, умовно кажучи, “Унікальна національна ментальність у прислів'ях і приказках”) припадають також на початок 80-х рр. Аплікація лінгвокраїноз-

навчої теорії Є. Верещагіна та В. Костомарова [4] на підсистему фразеології призвела до виникнення уже класичної “тріади” рівнів прояву національно-культурного компоненту семантики у плані змісту фразеологізмів: рівень одиничного лексемного компонента; рівень генетичного прототипу, дослівного прочитання словосполучення; рівень сукупного ідіоматичного значення, фразеологічного сигніфіката [5]. Уже тоді були очевидними слабкі місця такої класифікації. По-перше, між цими трьома рівнями неможливо провести чітку межу, адже справедливо визнано, що ідіоми, національно марковані лексемним компонентом, автоматично марковані і дослівним прочитанням словосполучення. Це означає, що культурно маркована фразеологія, як і будь-яка інша, вочевидь має як складова ментального лексикону не вертикально-ієрархічну, а радіально-концентричну структуру, яку пізніше когнітивна лінгвістика назве таксонно-кластерною [6]. Крім того, з психологічної точки зору, далеко не очевидно є присутність дослівного прочитання ідіоми у синхронно діючій свідомості мовця, а значить, її національно-культурного маркування.

Тому об’єктом нашої розвідки є особливості культури і світобачення німецькомовних народів поза межами ФРН, не стільки відображені, як виражені семантичною стороною ідіоматики. Предметом дослідження виступають фразеологічні одиниці недомінуючих національно-державних варіантів стандартної літературної німецької плюрицентричної мови. Емпіричний матеріал дослідження склали 1800 ідіом, отриманих шляхом суцільної фразеографічної вибірки з новітнього словника У. Аммона «Das Variantenwörterbuch» [7].

Базові теоретичні евристичні

Достовірно відомо, що специфіка ідіоматики може полягати в тому числі і у наявності в ідіомах образності, пов’язаної з внутрішньою формою. Проблема вивчення внутрішньої форми фразеологізмів і її впливу на актуальне значення доволі складна і багатогранна. Існує декілька сучасних концепцій образності, які розроблялися на матеріалі ідіом у рамках когнітивно-орієнтованих експериментально-психологічних досліджень. Незалежно від власне лінгвістичної традиції вивчення фразеології, у таких країнах, як США та Італія розвинувся паралельний напрям, у рамках якого проводилися когнітивно-психологічні дослідження (див. праці Р. Гіббса, Н. Найака, Ч. Каччюрі, П. Табоссі та ін.) [8-14]. Причину паралельного незалежного співіснування цих двох напрямів А.М. Баранов та Д.О. Добровольський вбачають у різному розумінні предмета дослідження [15, с. 101]: традиційна фразеологія вивчає поведінку ідіом у мові та їх системні особливості, а когнітивно-психологічні дослідження акцентують увагу на ментальних процедурах, які забезпечують розуміння ідіом. Зазначимо, що тільки праці швейцарських лінгвістів Г. Бургера та А. Гекі Бугофер підтримували погляди обох мовознавчих традицій [16; 17]. Як зазначає вітчизняний учений О.Д. Огуй, об’єднання традиційного структурного та інноваційного когнітивно-психологічного дослідження фразеологізмів «... може дати синергетичний ефект їхнього голістичного (тривимірного, а не двовимірного) уявлення» [18, с. 235]. У сфері когнітивно-психологічних досліджень, у свою чергу, виокремилися дві доволі різні щодо природи образності, її когнітивного статусу і ролі у розумінні ідіом концепції: «концептуально-метафорична гіпотеза» і «гіпотеза інтерференції». Суть «концептуально-метафоричної гіпотези» полягає в тому, що образна мотивація ідіом базується не на конкретних візуальних уявленнях, які евокуються буквальним розумінням відповідної ідіоми, а на досить абстрактних способах інтерпретації одних сутностей в

термінах інших, тобто на метафорах. Цей напрям пов'язаний, в першу чергу, з працями Р. Гіббса, Дж. Лакоффа, М. Джонсона та іншими [19-21]. Такі способи інтерпретації, які зафіксовані у мові та є частиною світосприйняття відповідної мовної і культурної спільноти, Р. Гіббс називає «концептуальними метафорами» (conceptual metaphors), а Дж. Лакофф – «метафоричною моделлю» (metaphoric model; пор.: [22]).

Якщо взяти до уваги, наприклад, особливості організації нашого тіла, нашу взаємодію з матеріальним оточенням та взаємодію з іншими людьми в культурному оточенні («види досвіду», породжені природою людини за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном [20, с. 87]), то можна визначити базові концепти для опису образно-семантичних особливостей варіантної фразеології. Такими категоріями будуть: ЛЮБОВ, ЧАС, ІДЕЇ, РОЗУМІННЯ, ПРАЦЯ, ЩАСТЯ, ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНА ОРІЄНТАЦІЯ, ОБ'ЄКТИ, БОЖЕВІЛЛЯ, ЇЖА etc. Ці категорії ми називаємо підконцептами, які мають у своїй основі тріаду ЛЮДИНА-СВІТ-ВІДНОСИНИ (між ними), що ґрунтується на аналітичному розумінні поняття УНІВЕРСУМ. Таку тріаду застосував О. Д. Огуй, [18, С. 234-238]. Важливим для опису образно-семантичних особливостей фразеологізмів нашої лексикографічної вибірки видається нам також розгляд вченим семантичних полів як концептосистем, які служать для роз'яснення ментально-інформаційних ресурсів нашого пізнання, що відображають досвід людини. На основі такого підходу ми спробували класифікувати наш емпіричний матеріал.

Особливості тематичної організації варіантної фразеології

Більшість фразеологізмів нашої лексикографічної вибірки відповідають концепту ЛЮДИНА, чимало з них належить до підконцепту ЇЖА, вони містять в собі:

а) назви продуктів харчування: *wilder Knoblauch* (австр., нім.) – дикий часник; *gelbe Rübe* (австр., пд.-нім.) – морква; *rote Rübe* (австр., пд.-нім.) – буряк; *weggehen wie warme Semmeln* (австр., нім.) – продаватися нарозхварт (як свіжі булочки); *grüner Speck* (швейц., нім., крім пд.-зх.) – шматок свинячого сала, некопчений і придатний для їжі; *Wachauer [Leibchen]* (австр.) – маленький круглий коровай з темного тіста; *ingesottene Butter* (швейц.) – масляний жир для смаження чи випічки;

б) назви страв: *Erdapfel in der Schale/Montur* (австр.) – відварена у лущинні картопля; *geröstete Erdapfel* (австр.) – смажена картопля; *süßer Speck* (австр.) – солодощі з цукрової піни; *Würstel mit Saft* (австр.) – тонка гаряча ковбаса під соусом для гуляшу; *Cafe complet* (швейц.) – кава, хліб, масло та конфітур; *Fondue Bourguignonne* (швейц.) – страва, в якій шматки м'яса смажаться за столом в гарячій олії й одразу з'їдаються; *Fondue Chinoise* (швейц.) – страва, в якій шматки м'яса варяться за столом у бульйоні й одразу з'їдаються; *Züri Geschnetzeltes* (швейц.) – страва з дрібно нарізаних телятини, грибів та соусу з вершків, часто подається з грінками; *Speck und Bohnen* (швейц.) – традиційна страва; *geschwellte Kartoffel* (швейц.) – страва з картоплі, відвареної в лущинні; *Risi Bisi* (швейц., нім.) – рис із зеленим горошком і пармезаном; *braune Sauce* (швейц., нім., крім пд.-сх.) – рідкий чи густий соус до різних страв на основі жиру і підсмаженої муки;

в) тости і застільні традиції, виражені у фразеологізмах: *[gesegnete] Mahlzeit!* (австр., нім.) – смачного!; *en Guete!* (швейц.) – смачного!;

г) фразеологічні одиниці, що містять у собі назви безалкогольних та слабоалкогольних та алкогольних напоїв: *kleiner Brauner* (австр.) – мokka з молоком; *großer Brauner* (австр.) – подвійна мokka з молоком; *kleiner Schwarzer* (австр.) – маленька мokka, яка

подається без молока; *großer Schwarzer* – велика мokka, яка подається без молока; *Cafe melange* (швейц.) – кава з молоком та вершками; *gespritzter Weisser / Weisswein* (швейц.) – біле вино, розведене мінеральною водою; *Kaffee fertig* (швейц.); *Kaffee Schnaps* (швейц.) – кава з фруктовю горілкою; *gebrannte Wasser (nur Pl.)* (швейц.) – алкоголь, отриманий через дистиляцію; *Cafe creme* (швейц., нім.) – кава з вершками; *[Spritzer/Gspritzter] rot sauer* (зх.-австр.) – червоне вино, розведене мінеральною водою; *[Spritzer/Gspritzter] rot süß* (зх.-австр.) – червоне вино, розведене лимонадом.

Наступні фразеологізми належать до підконцепту **ЗОВНІШНІСТЬ ТА ХАРАКТЕР ЛЮДИНИ**: *jmdm. an der Kittelfalte hängen* (австр.) – триматися за чію-небудь спідницю, бути несамостійним; *das Kalb machen* (швейц.) – бути пустотливим, жартувати; *junger Schnaufer* (швейц.) – грубіян, телепень; *weder Fisch noch Vogel sein* (швейц.) – ні риба ні м'ясо; *eine große Gosche(n) haben* (австр., пд.-нім.), *eine große Klappe haben* (швейц., пн.-нім., сер.-нім.) – бути хвалькуватим, багато говорити, давати волю язика; *wie eine wandelnde Leiche aussehen/wirken* (швейц., нім.) – блідий як смерть; виглядати як «ходячий труп» / «наче з хреста знятий»; *sich [selber] an der Nase nehmen* (австр.) – присікплюватися до себе.

До окремого піконцепту ми віднесли **ЕМОЦІЙНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ**: *im Eck sein* (австр.) – мати поганий настрій; *Federn haben* (австр.) – боятися; *jmdn. stiert etw.* (австр.) – когось дратує щось; *in Verstoß geraten* (австр.) – пропадати; *mit abgesägten Hosen [dastehen]* (швейц.) – зазнати невдачі; *den Anschiss haben* (швейц.) – не мати бажання; *das Feuer im Elsass sehen* (швейц.) – мати сильні болі; *den Kropf leeren* (швейц.) – вилити душу і відчуті полегшення; *sich in der Arsch klemmen* (швейц.) – напружуватися; *jmdm. jagt es den Nuggi raus* (швейц.) – кому-небудь уривається терпець; *leer schlucken* (швейц.) – на мить оніміти від страху, несподіванки чи перемоги, втратити дар мови; *nicht im Strumpf sein* (швейц.) – бути в поганому настрої; *Bauklötze staunen* (швейц., нім., крім пд.-сх.) – очманіти від здивування, диву даватися; *[dastehen] wie der Ochs vorm Berg* (австр., нім.), *dastehen wie der Esel am Berg* (швейц.) – бути безпорадним, дивитися як баран / теля на нові ворота; *aus den Latschen kippen* (швейц.,

нім.) – здивуватися, знепритомніти, мало не впасти (від несподіванки); *strahlen wie Maikäfer* (швейц., пд.-сх.-нім.) – аж світитися від радості; *Manderl[n] machen* (австр.) – бути впертим, норовливим.

Серед нашої лексикографічної вибірки лише декілька фразеологізмів (sic!) позначають **СТАН СП'ЯНИННЯ ЛЮДИНИ**: *eine hängen haben* (люкс.); *in angetrunkenem Zustand* (швейц., нім.) – бути «під мухою».

Підконцепту «**БІЙКА**» відповідають такі фразеологізми: *jmdm. die Kappe waschen* (швейц.); *jmdm. in die Schuhe blasen* (швейц.); *jmdn. in die Gosche hauen* (австр., пд.-нім.) – «натовкти комусь пику».

Невелика кількість фразеологізмів нашої лексичної вибірки належить до підконцепту **БОЖЕВІЛЛЯ**: *einen Huscher haben* (австр.); *einen Klopfer haben* (австр.); *nicht ganz hundert sein* (швейц.); *einen Klamsch haben* (сх., пд.-сх.-австр.); *einen Hau haben* (зх.-австр., сер.-зх.-нім.); *eine Meise haben* (швейц., пн.-нім., сер.-нім.); *einen Pecker haben* (австр., пд.-сх.-нім.); *einen Schuss haben* (австр., нім., крім пд.-зх.) – бути несповна розуму;

Концепт **СВІТ** втілений у підконцептах ПРАЦЯ, СВЯТКУВАННЯ, ТРАДИЦІЇ.

Підконцепт **ПРАЦЯ** представлений наступними фразеологізмами: *das Pferd von hinten/am Schwanz aufzäumen* (австр., нім.) – починати справу не з того кінця, ставити віз попереду коня; *[Schluss] aus, Amen/amen* (австр., сер.-нім., пд.-нім.), *[Schluss] aus und Amen/amen* (швейц., пд.-зх.-нім.) – справу зроблено, кінець; *eine gemähte Wiese* (австр.) – справу зроблено (без всіляких зусиль); *sein Heu im Trockenem haben* (швейц.) – виконати успішно завдання і заробити чималі гроші; *in die Hosen müssen* (швейц.); *in die Hosen steigen* (швейц.) – мусити братися за роботу; *liefern statt lafern (nicht lafern, sondern liefern)* (швейц.) – працювати, а не балакати; *der Mist ist geführt* (швейц.) – справу зроблено; *Piece de resistance* (швейц.) – важка справа, міцний горішок; *etw. ist kein Schleck* (швейц.) – неприємна, важка справа; *unter Dach sein* (швейц.) – бути завершеним; *Dampf aufsetzen* (швейц.) – прискорювати хід справи.

До підконцепту **СВЯТКУВАННЯ, ТРАДИЦІЇ** відносяться наступні фразеологізми: *August-Feier* (швейц.) – швейцарське національне свято; *August Feuer* (швейц.) – велике вогнище, розпалене на честь швейцарського національного свята; *alte Fastnacht* (швейц.) – перша неділя після пісної середи; *eidgenössisches Turnfest* (швейц.) – загальношвейцарське спортивне свято, яке проводиться кожні 6 років у іншому місті; *unsinniger Donnerstag* (австр., пд.-сх.-нім.), *schmutziger Donnerstag* (швейц., пд.-зх.-нім.) – четвер перед пісною середою; *hoher Frauen Tag* (австр.) – свято Марії 15 серпня; *kleiner Frauentag* (австр., пд.-сх.-нім.) – свято Марії 8 вересня; *Schweizer Kracher* (австр., швейц., пд.-нім.) – феєрверк, який запалюється на Новий рік; *Kalte Sophie* (австр., швейц., сер.-сх.-нім., пд.-нім.) – іменини св. Софії 15 травня (коли ще є небезпека морозу); *narrische Zeit* (австр., пд.-сх.-нім.) – Масляна, карнавал.

Концепт **ВІДНОШЕННЯ МІЖ СВІТОМ І ЛЮДИНОЮ** реалізується у підконцептах **ЛЮБОВ, ЧАС, ГРОШІ**.

Фразеологізми, що належать до підконцепту **ЛЮБОВ**: *jmdm. nimmt es den Ärmel hinein* (швейц.) – охоплювати кого-небудь пристрасно; *jmdm. den Schuh geben* (швейц.) – звільнити когось (від любовних стосунків).

Наступні фразеологізми відповідають концепту **ЧАС**: *von/seit anno Schnee* (австр.); *aus dem Jahre Schnee* (австр.) – зі старих, давно минулих часів; *im gleichen Aufwisch* (швейц.) – за одним заходом, за одним присідом; *bis anhin* (швейц.) – дотепер, донині; *in/innert nützlicher Frist* (швейц.) – у передбачений, встановлений (законом) час; *eine Frist ansetzen* (швейц.) – встановлювати часові проміжки; *wie die alte Fastnacht* (швейц.) – запізнитися з чимось.

Кілька фразеологізмів відповідають підконцепту **ГРОШІ**: *ohne Geld keine Musi* (австр.) – немає нічого безкоштовного; *kein [roter] Rappen* (швейц.) – ані копійки; *jmdm. in den Säckel greifen* (австр.) – спонукати когось до оплати; *in den Säckel greifen* (австр.) – розщедрюватися, витратити багато грошей; *freie Station* (австр.) – безкоштовні квартира і харчування; *aus dem eigenen Sack [berappen/bezahlen/investieren etc.]* (швейц., пд.-сх.-нім.) – оплачувати зі своєї кишені;

Серед нашої лексикографічної вибірки виявлена значна кількість **термінів** (104), тематика яких відповідає різним сферам людського життя: **еконومیці** (*Landesindex der Konsumentenpreise* (швейц.); *das dreizehnte Gehalt* (австр., нім.); *frei Haus* (австр., нім.); *etw. in Verkehr setzen* (австр., швейц.)), **праву** (*im Nichteinbringungsfall* (австр.)), **освіті** (*Sekundarstufe I* (швейц., нім.); *Sekundarstufe II* (швейц., нім.)), **географії** (*Rote Erde*

(люкс.); *Deutsches Eck* (австр., нім.)), сільському господарству (*glattes Mehl* (австр.); *griffiges Mehl* (австр.); *landwirtschaftliches Grün* (пд.-тір.)), політиці (*Abgeordneter zum Nationalrat* (австр.); *vorberatende Kommission* (швейц.); *Volk und Stände* (швейц.); *stille Wahl* (швейц.); *Fürstlicher Rat* (ліхт.)), транспорту (*Kleines Deutsches Eck* (австр.); *Großes Deutsches Eck* (австр.); *blaue Zone* (швейц., люкс., пд.-тір.)) та іншим галузям.

Ці терміни містять у своєму значенні інформацію національно-культурного та історичного плану. Вони є своєрідними фразеореаліями – єдиними мовними позначеннями певних специфічних предметів і явищ буття націй-носіїв німецької мови та її мовних варіантів.

Висновки

Таким чином, майже кожен восьмий фразеологізм нашої лексикографічної вибірки є терміном, що свідчить про те, що фразеологія німецької мови у її варіантах має частково термінологічний характер. При цьому більшість фразеологізмів нашої лексикографічної вибірки відповідають концепту ЛЮДИНА, який складається із підконцептів ЇЖА, ЗОВНІШНІСТЬ ТА ХАРАКТЕР ЛЮДИНИ, ЕМОЦІЙНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ, БОЖЕВІЛЛЯ, СТАН СП'ЯНІННЯ ЛЮДИНИ, БІЙКА. Дещо менше фразеологізмів пов'язані із концептами СВІТ (із підконцептами ПРАЦЯ, СВЯТКУВАННЯ, ТРАДИЦІЇ) та ВІДНОШЕННЯ МІЖ СВІТОМ І ЛЮДИНОЮ (із підконцептами ЛЮБОВ, ЧАС, ГРОШ). Образно-семантичні особливості варіантної фразеології покривають усі найважливіші для життя людини тематичні підконцепти, які складаються у триаду ЛЮДИНА-СВІТ-ВІДНОСИНИ (між ними).

Система концептів, вербалізованих складовими вищезгаданих груп фразеологізмів, є очевидною кумуляцією світобачення й пов'язана, як бачимо на прикладах варіантної фразеології, з матеріальною, соціальною чи духовною культурою націй-носіїв даних варіантів, а тому може засвідчувати її культурно-національний досвід і традиції. Такі приклади є яскравою ілюстрацією народної самосвідомості, культурно-історичного розвитку, виразного потенціалу мови як способу відбиття емоційного стану, відображають певні концепти мовної картини світу. Вищезгадані фразеологізми демонструють яскраво виражене акумулювання фонових знань носіїв німецької мови та її варіантів у відповідному культурному ареалі. З іншого боку, такі групи фразеологізмів є кількісно маргінальними, а глобальні висновки щодо відображення лінгвокультури націй-носіїв німецької мови та її мовних варіантів у фразеологізмах нашої вибірки за їхнім компонентним складом не видаються нам можливими.

На наш погляд, підтверджується слідом за вихідною гіпотезою про структурно-типологічну неспецифічність варіантної фразеології по відношенню до стандартної літературної мови ФРН, переважання у австрійському та швейцарському фразеологічному фонді референційних (а не пропозиційних чи структурних) фразеологізмів за Г. Бургером. Це, на нашу думку, зумовлене з одного боку виявленими нами специфічними тематичними сферами варіантної фразеології (державний устрій, офіційне діловодство, національні свята, національна кухня), а з іншого – її декомпозиційною компонентною специфікою (варіантними фразеологічними дублетами з дивергентною лексемою). Перспективним напрямками подальших досліджень є психолінгвістичний експериментальний аналіз образно-семантичних особливостей фразеології національних мовних варіантів.

Проведені нами опитування інформантів-німців виявили безпелаяційне відкидання пробандами специфічно австрійських і швейцарських ідіом із коментарями – «це зовсім неправильно», «це помилка» і навіть власними доповненнями як «повинно бути» (у ролі таких доповнень майже стовідсотково фігурують ідіоматичні тевтонізми). На нашу думку, це також є додатковим аргументом на користь нашої гіпотези про голістичне, цілісне сприйняття семантики ідіом німцями і навпаки – декомпозиційної її рецепції носіями недомінуючих варіантів – австрійцями та швейцарцями, для яких – sic! – навіть незначна компонентна дивергентність фразеологізму є сигналом, індикатором національно-культурної ідентифікації. Хоча морфосинтаксичні відмінності у фразеології справді не є фактами національної культури – але, як свідчать результати наших опитувань, навіть відмінності у керуванні дієслів чи вживанні прийменників у компонентному складі ідіоми з когнітивної точки зору виконують сигнальну функцію розпізнавання у координатах «свій-чужий» навіть у межах однієї стандартної літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Földes C. Deutsche Phraseologie kontrastiv. Intra- und interlinguale Zugänge / C. Földes. – Deutsch im Kontrast. – Band 15. – Heidelberg: Julius Gross Verlag, 1996. – 222 S.
2. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 140-161
3. Häcki-Buhofer A. Für und wider die Empirisierung der Sprachwissenschaft / A. Häcki-Buhofer // Möglichkeiten und Grenzen der empirischen Wissenschaft. – Basel, 1995. – S. 115-131.
4. Верецагин Е.М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова / Е.М. Верецагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1980. – 320 с.
5. Мальцева Д.Г. Страноведение через фразеологизмы. Пособие по немецкому языку: Учеб. пособие / Д.Г. Мальцева. – М.: Высш. шк., 1991. – 173 с.
6. Dobrovol'skij D. Idiome im mentalen Lexikon: Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / Dobrovol'skij, Dmitrij. – Trier, 1997. – 288 S.
7. Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. Variantenwörterbuch des Deutschen / Ammon, Ulrich, Bickel, Heinrich, Ebner, Jakob. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2005. – 954 S.
8. Gibbs R.W. Spilling the beans on understanding and memory for idioms in conversation / R.W. Gibbs // Memory and cognition. 8/2. 1980
9. Gibbs R.W. On the process of understanding idioms / R.W. Gibbs // Journal of psycholinguistic research. 14/5. 1985
10. Gibbs R.W. Psycholinguistic studies on the conceptual basis of idiomaticity / R.W. Gibbs // Cognitive linguistics. 1-4. 1990. P. 417-451
11. Gibbs R.W., Nayak N.P. Psycholinguistic studies on the syntactic behavior of idioms / R.W. Gibbs, N.P. Nayak // Cognitive psychology. 21. 1989
12. Erstill R., Kemper S. Interpreting idioms / R. Erstill, S. Kemper // Journal of psycholinguistic research. 11. 1982
13. Cacciari C. The place of idioms in a literal and metaphorical world / C. Cacciari // C. Cacciari, P. Tabossi (eds.). Idioms: Processing, structure, and interpretation. Hillsdale (NJ): Erlbaum, 1993

14. Tabossi P., Zardon F. The activation of idiomatic meaning / P. Tabossi, F. Zardon // Idioms: structural and psychological perspectives. Hillsdale (NJ): Erlbaum, 1995
15. Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Аспекты теории фразеологии / А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский . – М.: Знак (Studia philologica), 2008. – 656с.
16. Burger H. Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen / H. Burger . – Berlin, 1998
17. Häcki Buhofer A. Psycholinguistische Aspekte in der Bildhaftigkeit von Phraseologismen / A. Häcki Buhofer // EUROPHRAS 88: Phraseologie contrastive. Actes du Colloque International Klingenthal-Strasbourg, 12-16 mai 1988. Strasbourg: USHS, 1989
18. Огуй А.Д. “Фразеологизмы в языковой картине мира. Формализованно-квантитативный подход” / А. Д. Огуй // 2. Межд. науч. конф. (Белгород, 7-9 сентября 2010 г.) в 2х Т.: Фразеология, познание и культура: сб. докл. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2010. – Т.1. Фразеология и познание. – 410 с. – С.234-238.
19. Gibbs R.W. Why idioms are not dead metaphors / R.W. Gibbs // C. Cacciari, P. Tabossi (eds.). Idioms: Processing, structure, and interpretation. Hillsdale (NJ): Erlbaum, 1993
20. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by / G.Lakoff, M. Johnson. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980
21. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor / G.Lakoff // Metaphor and thought. Second edition. Cambridge etc.: Cambridge University Press, 1993. P. 202-251
22. Lakoff G. Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind / G.Lakoff . – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1987

УДК 811.111'373'367'366-26”

*Пасічник Г.П.
(Львів, Україна)*

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ФУНКЦІЙ ОПИСУ ПЕЙЗАЖУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі романів XVIII століття)

Стаття зосереджена на когнітивному вивченні текстового фрагменту, який представляє різновид композиційно-мовленнєвої форми в англомовному художньому дискурсі XVIII століття, тобто описі пейзажу, який є проекцію “просторового континууму” в художній дискурс. Проводиться аналіз функціонального навантаження опису пейзажу у межах дискурсології.

Ключові слова: англомовний художній дискурс (АХД), опис пейзажу (ОП), динаміка розвитку, функціональне навантаження.

Стаття сфокусована на когнітивному изученні текстового фрагмента, который представляет один из подвидов композиционно-речевой формы в английском

© Пасічник Г.П., 2013